

MIRJANA DANIČIĆ
 Filološki fakultet u Beogradu

KREČNJAK, GRANIT, KAMEN (CHALK, GRANITE, STONE)

Bernard Cornwell, *Stonehenge, A Novel of 2000 BC*, London, HarperCollins Publishers, 1999, 578.

"The gods talk by signs. It may be a leaf falling in summer, the cry of a dying beast or the ripple of wind on calm water. It might be smoke lying close to the ground, a rift in the clouds or the flight of a bird. But on that day the gods sent a storm. It was a great storm, a storm that would be remembered, though folk did not name the year by that storm. Instead they called it the Year the Stranger Came.

The gods were not talking that day. They were screaming."

Roman *Stounhendž* Bernarda Kornvela predstavlja autorovo vidjenje nastanka megalitskog paganskog svetišta na jugu Engleske koje je izgrađeno krajem trećeg milenijuma pre nove ere. Iako su svi likovi i božanstva u romanu izmišljeni, autor je neke detalje priče preuzeo iz različitih arheoloških zapisa o predmetima i kosturima pronađenim ispod spomenika.

Radnja romana smeštena je u tri naselja: Ratarin (Ratharynn), Katalo (Cathallo) i Sarmenin (Sarmennyn). Ova mesta, kao i ostala mesta koja se u romanu pominju, postoje i danas, bilo kao gradovi, bilo kao ruševine nekadašnjih naselja.

Zaplet počinje ubistvom neznanca koji sa sobom nosi veliku količinu zlata. Njega u hramu ubija jedan od poglavičinih sinova i oteto blago proglašava poklonom koji je plemenu stigao od samih bogova. Lengar je ratnik i zna da zlato može lako da pokrene osvajačke ambicije plemenskih vodja, čime on postaje moćan vladar koji svoje pleme vodi u ratničke pohode. Njegov brat Kamaban (Camaban) je vizionar čiji je san da izgradi ogroman hram bogovima koji će u znak zahvalnosti ukinuti zimu, odnosno glad, i učiniti da se mrtvi vrate u život. Saban, treći brat, mirotvorac, glavni je arhitekta i zidar velikog Hrama senki. Pored zajedničkog sna o gradjevini koja će ih približiti bogovima, braća dele i iste žene. Sabanova ljubav je Derevin (Derrewyn), sa kojom je želeo zajedničku budućnost još od dečaćkih dana. Kako je ona postala izuzetno lepa devojka, Lengar ju je jedne noći silom uzeo za sebe. Ona beži kod svog rodjaka u drugo pleme, a dete, koje je nasilno začeto, ubija čim se rodilo. Saban se godinama kasnije ženi Aurenom (Aurena), nevestom sunca, izuzetno lepom

114

devojkom koja je izabrana da bude žrtva bogu sunca, ali koja Kamabanovom mudrošću preživljava skoro sigurnu smrt. Aurena će tako postati boginja sunca i Kamabanova ljubavnica, jer on sebe smatra izaslanikom boga sunca, a sjedinjenje dva božanstva, kako na nebu, tako i na zemlji, neophodno je za životnu harmoniju.

Mnoštvo uspešno prikazanih plemenskih običaja kao što su poligamija, incestuozni odnosi, seksualno nasilje, surova ubistva čak i sopstvenog deteta, opravdano je vremenskim kontekstom priče, ali i arheološkim pronalascima na mestu na kom se hram nalazi, a koji se mogu videti u Divajziz muzeju (The Devizes Museum) blizu Stounhendža. Priča o oceubistvu, izdaji, bratskom rivalstvu, osveti i osetoljubivosti, stalnoj borbi za moć, bogatstvo i duhovno ispunjenje smeštena je u živopisan svet rituala i obreda žrtvovanja, svet proroka, ratnika i mudraca.

Pripovedač je sveznajući i vodi nas kroz priču veoma dinamično, ne sudeći o postupcima likova i ne dajući čak ni nagoveštaje budućih zbivanja. Iako imaju veoma različite karaktere i temperamenta, sve ličnosti su jake, uvek sebi dosledne, uspešno dramski predstavljene, životno obojene. Kako je priča epska, za likove se može reći isto. Kornvel pažljivo tumači psihologiju pojedinca u praistorijskom okruženju, jer je u središtu njegovog interesovanja odnos pojedinca prema zajednici u kojoj živi i višim interesima te zajednice.

Šta je Stounhendž? "Postoji samo jedan kratak, jednostavan i savršeno tačan odgovor: ne znamo i verovatno nikada nećemo ni saznati." Možemo se diviti gradjevini, razmišljati kome je posvećena i u čije ime podignuta, ali bez razumevanja onoga što je bilo na umu zidara impresivnog svetilišta, gubi se smisao arhitektonskog poduhvata. Zato je Kornvelovo maštovito razjašnjenje misterije hvale vredan pokušaj rekonstrukcije vremena i običaja koji su predstavljali ljudsku civilizaciju pre četiri hiljade godina.

Treći deo romana: Hram mrtvih (The Temple of the Dead)

Mrtvac je hodao po mesečini, a stanovnici Ratarina su ječali zbog užasa koji su zadesili njihovo pleme.

Leš koji je hodao bio je u potpunosti nag i mršav. Oči su mu bile crne rupe na bledom licu, koža bela kao da je duh, krajevi rebra crni, a prava kosa seda. Komadići kože i kose su mu otpadali i lebdeli u vazduhu, pa je izgledao kao da se raspada čak i dok hoda. Mesec je sad već bio visoko, izgledao je viši i manji i bledji i svetliji, a kopljanik koji je stajao pored Lengara iznenada je u strahu povikao: "On nema senku! On nema senku!" Neki od ratnika koji su se do tada pijani borili pobegoše, a neki legoše na zemlju i sakriše lica. Samo se Lengar usudio da krene u susret mrtvacu bez senke, mađa se i Lengar tresao.

Tada je Saban, koji je od strahao ležao na zemlji kao ukopan, video da duh pokojnika ipak ima senku na mesečini. Video je takodje da se leš, svaki put kada prebacuje težinu na levu nogu, pomalo trgne. Sivkastobeli komadići koji su otpadali nisu bili delići mesa, već pepeo koji je leteo na vetriću. Ovaj čovek se okupao u reci, osušio u pepelu i uzeo čadaj da namaže oči i rebra, a dok se pepeo sušio, polako je otpadao sa kose i kože.

...

1. R. J. C. Atkinson, Stonehenge, London, Hamish Hamilton Ltd, 1956

"Kamaban!" zarežao je Lengar. I on je prepoznao hramanje i ljutito uzviknuo ime, posramljen što se uplašio pojave koja je ličila na duha.

"Brate!" reče Kamaban. Raširio je ruke da zagrlji Lengara koji je odgovorio podižući svoj mač. "Brate!" reče Kamaban ponovo, koreći ga. "Hoćeš li da me ubiješ? Kako ćemo da porazimo Katalo ako me ubiješ? Kako ćemo da porazimo Katalo bez vradžbina?" Poskakivao je trapavo, dok je vrištao na mesečini: "Vradžbine! Gatanje! Čini u tami i čarolije na mesečini!" Urlao je i drhtao kao da bogovi upravljaju njegovim telom, a onda, kada je napad prošao, namršti se podrugljivo na Lengara. "Nije ti potrebna moja pomoć da odagnaš Derevinine kletve?"

Lengar je i dalje držao podignutu oštricu mača. "Tvoja pomoć?" upitao je.

"Dolazim", reče Kamaban toliko glasno da su ga čuli i ratnici koji su pobjegli u svoje kolibe, "da porazim Katalo. Dolazim da sameljem Katalo u prah. Dolazim da bih pustio bogove na Katalo, ali prvo, brate, ti i ja se moramo pomiriti. Moramo se zagrliti." Opet je zakoračio ka Lengaru koji se povuče i pogleda Sabana. "Doći će vreme i za njegovu smrt", reče Kamaban, "ali najpre se pomiri sa mnom. Žao mi je što smo se posvajali. Nije u redu da budemo neprijatelji."

Lengar dodirnu Kamabana mačem. "Dolaziš da poraziš Katalo?"

"Ratarin neće biti veliki dok Katalo cveta", uzviknu Kamaban, "a mnogo želim da Ratarin bude ponovo veliki." On polako odgurnu Lengarov mač. "Nema potrebe da se nas dvojica svadjamo, brate. Dok god se ti i ja raspravljamo, Katalo ostaje neporažen. Zato me zagrlji, brate, radi pobeđe. Onda ću ja pasti pred tvoje noge da pokažem tvom narodu da sam pogrešio i da si ti bio u pravu."

Pomisao na poraženi Katalo bila je više nego dovoljna da ubedi Lengara da okonča svadju sa Kamabanom i on raširi ruke da primi Kamabana u zagrljaj.

Saban, koji je stajao blizu dvojice braće, seti se dana kada se Hengal pomirio sa Katalom tako što je zagrljio Kitala, ali tada shvati da Kamaban nije došao da se pomiri. Dok je desnom rukom grlio Lengarov vrat, pojavi se odsjaj nečeg crnog u njegovoj ruci i Saban ugleda nož, nož koji služi kao kremen sa crnom oštricom tako kratkom da ju je Kamaban lako sakrio u svoj dlan. Nož je iza Lengarove glave ušao u njegov vrat tako da je iznenada potekla topla i tamna krv. Lengar je pokušao da se izmakne ali ga je Kamaban držao iznenadjujućom snagom. Smešio se kroz svoju crno-belu masku i još dublje gurnuo oštricu, pileći napred-nazad tako da je ivica kremena ukrašena perjem rasekla zategnut mišić i pulsirajuće arterije. Lengarova krv je šikljajući sprala pepeo sa Kamabanovog mršavog tela. Lengar se sada davio, krv mu je šikljala iz ždrele, a Kamaban ga još nije puštao. Nož je opet zasekao, a onda je konačno Kamaban oslobodio stisak tako da je Lengar pao na kolena. Kamaban ga je nogom udario u usta tako da mu je glava pala unazad, a onda je kratkim nožem presekao još jednom vrat svog brata.

Lengar se srušio. Nekoliko trenutaka se trzao, a krv je isticala iz presečenog vrata, sve slabije, a onda je stala. Saban je netremice posmatrao. Jedva da se usudio da poveruje da je Lengar mrtav i da je Aurena bezbedna. Lanin mesec je sijao, osvetljavajući lokvu crne krvi pored Lengarove masne kose.

Kamaban se sagnuo i podigao Lengarov bronzani mač. Lengarovi ratnici su s nevericom posmatrali smrt svog poglavice, ali sada su neki ljutito zarežali i krenuli ka Kamabanu koji je podigao mač da ih dodirne. "Ja sam čarobnjak!", vrisnuo je.

116

"Umem da stavim crve u vaše stomake, da vaše utrobe pretvorim u sluz i učinim da vaša deca umru u bolovima." Ratnici su stali. Oni bi svoja koplja okrenuli protiv bilo kog ljudskog neprijatelja, ali vradžbine su činile da njihova hrabrost ispari.

Kamaban se okrenuo ka Lengarovom lešu i udario mačem po njemu iznova i iznova, dok konačno nije odsekao glavu nizom nespretnih udaraca. Tek tada se okrenuo i pogledao Sabana.

"Nije hteo da izgradi hram," Kamaban mirno objasni. "Rekao sam mu da to uradi, ali on nije hteo. Vidiš, sve je to pogrešno. Stene iz Sarmenina nisu dovoljno visoke. To je moja greška, samo moja. Ja sam izabrao taj hram, ali to je pogrešno. Harag mi uvek govori da učimo dok živimo i ja sam shvatio, ali Lengar jednostavno nije hteo da sluša. Tako da sam odlučio da se vratim i počnem ponovo." Bacio je mač. "Ko će biti poglavica ovde, Sabane, ti ili ja?"

"Poglavica?" reče Saban, iznenadjen pitanjem.

"Mislim da ja treba da budem poglavica," reče Kamaban. "Ja sam ipak stariji od tebe, a i znatno pametniji. Zar se ne slažeš?"

"Želiš da budeš poglavica?" upita Saban, još uvek zbunjen dešavanjima te noći.

"Da," reče Kamaban, "želim. Želim i druge stvari pored toga. Da nema više zime, da nema bolesti, dece koja noću plaču. To je ono što ja želim." Približio se Sabanu dok je govorio. "Želim ujedinjenje sa bogovima," nastavio je tiho, "i beskrajno leto." Zagrlio je Sabana, a Saban je osetio miris Lengarove krvi na koži svog brata. Osetio je kako ga Kamabanove ruke grle oko vrata, a onda se ukrutio kada mu je crni nož dodirnuo vrat. "Je li Aurena ovde?" upita Kamaban tiho.

"Jeste."

"Dobro," reče Kamaban, a zatim stavi nož na Sabanovu kožu i prošapta: "Ono što ja želim jeste da sagradim hram kakav ne postoji u zemlji. Hram koji će ujediniti bogove, koji će mrtve vratiti Slaolu. Hram koji će stvoriti svet iznova. To je ono što želim." Kamaban je izazivao Sabana tako što bi iznenada pritiskao oštru ivicu kremena o njegovu kožu, a onda bi je isto tako iznenada sklonio i pomerio se korak unazad. "Biće to hram koji će postojati zauvek," reče, "a ti, brate moj," - uperio je nož ka Sabanu - "ti ćeš ga sagraditi." Kamaban se okrenu da bi pogledao preostala stabla i živopisni plamen u kom je gorela Lengarova dvorana. Osetio je smrad prženog ljudskog mesa. "Ko je bio u dvorani?"

"Tvoji prijatelji iz Sarmenina."

"Kereval? Skejtler?"

"Obojica, i još skoro stotinu drugih. Samo je Levid još živ."

"Lengar je uvek bio temeljan u svojim pokoljima," reče Kamaban uz očigledno divljenje, a onda se okrenu da pogleda kopljanike. "Ja sam Kamaban!" uzviknuo je. "Sin Hengala, koji je sin Loka, koga je rodila kurva Strankinja zaplenjena u jednom pohodu! Slaol me šalje! Šalje me da budem vaš poglavica! Ja! Bogalj! Dete sa manom! Ako neko ima nešto protiv toga, neka se sada bori sa mnom, a ja ću oči tog čoveka napasti koprivom, pretvoriti mu stomak u kazan pun vrele mokraće, a lobanju zakopati u nužničku jamu! Da li me neko izaziva?" Niko se nije pomerio, niko nije čak ni progovorio, samo su gledali u nagu, pepelom pokrivenu priliku koja je besnela na njih. "Slaol govori sa mnom!" izjavi Kamaban. "Oduvek govori sa mnom!"

A Slaol sada želi da ovo pleme izvrši njegovu zapovest, a njegova želja je i moja! Moja!"

Jedan ratnik je uperio prst u pravcu iza Kamabana ka severnom ulazu u naselje, Saban se okrenuo i ugledao grupu muškaraca koji su dolazili preko nasipa. Nosili su lukove i Saban je shvatio da su to bili ljudi koji su napali Ratarin ranije te večeri da bi zaplašili ratnike koji su likovali zbog vatrenog masakra nad Kerevalom i njegovim ljudima. Napadači ipak nisu bili iz Katala, već su bili šumski odmetnici za koje se pričalo da ih je predvodio mrtvac - Kamaban. Pridošlice su imale zarasle brade i kose i oni su bili begunci od Lengarove vlasti koji su se krili među drvećem gde je, tokom leta, Kamaban razgovarao sa njima, podsticao ih i regrutovao. Sada su se vraćali kućama, a vodio ih je Harag, čija se ćelava glava presijavala na mesečini. Ovaj krupan čovek nosio je koplje i lice je namazao crnom čadji.

"Ovo su moji ljudi!" uzviknuo je Kamaban, pokazujući prstom na odmetnike. "Oni su moji prijatelji i sada se vraćaju u pleme." Podigao je ruke i izazivački gledao zaprepasčene ratnike iz Ratarina. "Da li me neko izaziva?" ponovio je pitanje.

Niko nije, jer su se plašili njega i njegovih vradžbina. Otišli su bez reči u svoje kolibe dok se vatra na lomači na kojoj su izgoreli ljudi iz Sarmentina polako gasila tokom noći.

"Da li bi zaista pretvorio njihove stomake u vrelu mokraću?" pitao je Saban svog brata te noći.

"Naučio sam jednu istinu od Sane," Kamaban mu je oprezno odgovorio, "a to je da su vradžbine u našim strahovima, da su naši strahovi u našim glavama i da su samo bogovi stvarni. Ali ja sam sada poglavica na mestu mog oca, a ti ćeš mi, Sabane, sagraditi hram."

(odlomak)

O piscu

Bernard Kornvel (Bernard Cornwell) je savremeni engleski pisac koji živi u Americi. Rodjen je 1944. u Londonu, odgajila ga je hraniteljska porodica iz Esekse, diplomirao je na Univerzitetu u Londonu i deset godina radio za televizijsku kuću BBC. Nakon što se oženio Amerikankom, preselio se u SAD, ali mu vlada nije dala zelenu kartu. Zato je odlučio da počne da piše romane, jer je to bio posao za koji mu zelena karta nije bila potrebna. Piše istorijske romane sa izmišljenim likovima i zapletima, ali uvek donekle zasnovanim na istorijskim ličnostima i činjenicama. Svi romani su mu bestseleri, a savremeni jezik koji koristi je pitak, razumljiv i emotivno snažan.

Bibliografija

Cornwell Bernard, **Stonehenge**, London, HarperCollins Publisher, 1999

Atkinson R. J. C., **Stonehenge**, London, Hamish Hamilton Ltd, 1956

Blackstones Audiobooks (2002). Blackstone Audiobooks.com. (online). Available: www.blackstoneaudio.com. (2003, 05.05).

Cornwell Bernard (2001). The Author's Official Site. (online). Available: www.bernardcornwell.net. (2003, 05.05).